

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

МОВНА КАРТИНА СВІТУ В АНГЛІЙСЬКИХ ЗАГАДКАХ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка вищої освіти
202М групи
Спеціальності 035.041 Філологія
(германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська)
Освітньо-професійної програми
«Філологія (германські мови та літератури)
(переклад включно)»
Тетяна ШНАБСЬКА
Керівник: к.філол.н., доц.
Катерина ФРАНЦУЗОВА
Рецензент: к.філол.н., доц.
Наталія ПОТОРІЙ

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади вивчення загадки та мовної картини світу.....	7
1.1. Поняття мовної картини світу.....	7
1.2. Загадка як культурно-мовне явище. Підходи до її вивчення...11	
1.3. Функції загадки	16
РОЗДІЛ 2. Особливості відображення мовної картини світу в англійських загадках.....	22
2.1. Класифікація англійських загадок за тематичними групами...22	
2.2. Особливості зображення природи в англійських загадках.....31	
2.3. Специфіка жанру англійських народних загадок.....36	
2.4. Роль англійської загадки у мовній картині світу.....43	
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Інтерес сучасної лінгвістичної науки до методів і способів пізнання навколишнього світу призводить до дослідження проблеми відображення світу в людській свідомості як такому, а також до питання про його відображенні у свідомості носіїв конкретних мов. Акцентування людського фактора призвело до появи в науці про мову поняття, що представляє мовну модель об'єктивного світу – мовної картини світу. Розуміння мовної картини світу носіїв іноземної мови має дуже важливе значення у зв'язку із збільшеною потребою вивчення міжкультурної комунікації з метою розуміння культурних відмінностей народів, їх світогляду, менталітету.

Вивчення мовної картини світу стало вже досить розробленим напрямом в мовознавстві. Основним матеріалом, що дає можливість «розглянути» і побудувати картину світу, вважаються національно-специфічні концепти, які найбільш яскраво відображають риси етносу – носія цієї мови. Однак не буде перебільшенням сказати, що загадка як особливий жанр народної творчості може дати не менш велику і цінну інформацію щодо мовної картини світу, оскільки загадки, поряд з міфом і казкою, з давніх-давен відображають осягнення світу людиною, зберігаючись в мові протягом багатьох років і навіть століть.

Загадка є сховищем народної мудрості. Загадки збирали і передавали з покоління в покоління. Ними особливо цікавилися в стародавні часи. Походження загадки відноситься до глибокої давнини і пов'язане з міфологічними уявленнями різних народів про світ, навколишній природі. Тематика загадок тісно пов'язана з присутніми в житті людини предметами і явищами.

Вибір загадки як об'єкт дослідження обумовлений актуальністю лінгвокультурного підходу в сучасній лінгвістиці. Загадка є одним з небагатьох продуктивних жанрів фольклору, в якому знаходить

відображення національно-культурна специфіка певного лінгвокультурного середовища. На рівні тексту загадки закріплені норми поведінки, традиційно-світоглядні і соціально-психологічні установки та етнічні уявлення. Сучасні загадки являють собою поліфункціональне явище, яке може виступати предметом літературознавчого або естетичного, семіотичного, культурологічного, психологічного, соціологічного та історичного аналізу. Новизна даної роботи полягає в розгляді феномена загадки в контексті як всього накопиченого людством обсягу знань про об'єкти або явища, так і в контексті національного досвіду пізнання і освоєння світу.

Актуальність теми дослідження обумовлена такими положеннями: 1) загадки викликають інтерес у мовознавців, по-перше, як культурно обумовлені тексти, що є вагомим джерелом відомостей даних про уявлення етносу про навколишній світ і про себе самого через призму його власних традицій і культури; 2) зацікавленість тим, як носії мови висвітлюють явища, як вони розуміють світ, є особливо актуальним у контексті міжкультурного спілкування; 3) жанр загадки є одним з найменш досліджених.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дана кваліфікаційна робота виконана у рамках кафедральної наукової теми, що має назву «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі» (номер держреєстрації 0117U003763).

Дане дослідження має за **мету** виявлення національно-культурної специфіки англійськомовної картини світу, яка реалізується у текстах англійських загадок.

Поставлена мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- дослідити визначення мовної картини світу;
- описати поняття «загадка», «концепт», розглянути ключові підходи до вивчення загадок;

- розкрити основні функції загадок;
- вивчити класифікацій загадок за різними підходами, виокремити найбільш об'ємні тематичні групи англійськомовних загадок;
- виявити значення природи у загадках англійської мови;
- розкрити особливості жанру англійських народних загадок;
- визначити роль загадки у мовній картині світу.

Об'єктом нашого дослідження є тексти англійських загадок.

Предмет дослідження становлять фрагменти картини світу, які виокремлюються в англійських загадках й надають інформацію про світосприйняття носіїв англійської мови.

Для розв'язання завдань, що були поставлені, нами були використано такі **методи дослідження**, які мають комплексний характер й охоплюють як *теоретичні загальнонаукові методи* (узагальнення, абстрагування, індукції, дедукції), так і *лінгвістичні*. Основними є *мовностилістичний аналіз першотворів*, який дозволяє виявити мовні засоби; *метод лінгвістичного спостереження й опису* з наступним теоретичним узагальненням, який використано для інтерпретації особливостей, притаманних загадкам; *зіставний метод* для порівняння англійськомовних та українськомовних загадок; *описовий метод* для пояснення особливостей структури та ролі загадок; *методи конкретизації і систематизації* результатів матеріалу, що досліджується та підведення підсумків.

Новизна кваліфікаційної роботи полягає у розгляді феномену загадки у контексті як усього накопиченого людством обсягу знань про об'єкти та явища, так і у контексті національного досвіду пізнання й освоєння світу.

Практичне значення проєкту полягає у застосуванні його основних положень у викладанні курсів «Новітні досягнення з фахових дисциплін», «Практика усного та писемного перекладу», «Теорія та практика перекладу», «Порівняльно-історичне і типологічне

мовознавство», «Інтерпретація художнього тексту», «Порівняльна лексикологія», «Актуальні проблеми перекладознавства», «Вступ до мовознавства».

Апробація результатів дослідження. Результати роботи обговорювалися на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету, які були проведені у формі попереднього захисту розпочатого дослідження на етапах опрацювання та узагальнення теоретичного і практичного розділів роботи. Також проєкт було обговорено під час проведення попереднього захисту кваліфікаційних робіт ступеня вищої освіти “магістр” кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ (26 листопада 2020 року).

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено в одній одноосібній науковій публікації, яку опубліковано у науковому збірнику Херсонського державного університету «Магістерські студії» (№ 20, 2020 року): Шнабська Т. Г. Поняття мовної картини світу // Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАГАДКИ ТА МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

1.1. Поняття мовної картини світу

Розглядаючи проблему про роль мови у формуванні картини світу в свідомості людини, необхідно визначити саме поняття «картина світу». Явище, що називається «картиною світу», є таким же давнім, як сама людина. Але, реалія, звана терміном «картина світу», стала предметом науково-філософського розгляду лише в недавній час.

Термін «картина світу» був висунутий в кінці XIX – початку XX ст. в рамках фізики. Одним з перших цей термін почав вживати В. Герц стосовно до фізичного світу. В. Герц висував поняття «картина світу» як сукупність внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, які відображають суттєві властивості об'єктів [7, с. 83]. У нашому дослідженні спираємося на роботи, присвячені картині світу, мовній картині світу, концептуальній картині світу, концепту, загадкам (Березовський І. П. [5], Корнілов О. О. [13], Маслова В. О. [17], Титов М. Г. [36], Французова К. С. [40; 41; 49], Хайдеггер М. [42], Taylor A. [56] тощо).

За словами В. А. Маслової, «кожна мова по-своєму членує світ, тобто має свій спосіб його концептуалізації» [17, с. 64]. Згідно з цього можна припустити, що кожна мова має особливу картину світу, і кожна мовна особистість повинна орієнтуватися на дану картину при організації змісту висловлювання. У цьому специфічно проявляється людське сприйняття світу, зафіксоване в мові.

Поняття мовної картини світу як частини загальної картини світу базується на дослідженні уявлень людини про його навколишню реальність. У той час як світ являє собою взаємодію людини і середовища, картина світу є результатом перебудови інформації про їх

взаємодію і кожен компонент окремо. Таким чином, представники когнітивної лінгвістики небезпідставно стверджують, що концептуальна система, яка відображена у вигляді мовної картини світу, залежить від культурного і фізичного досвіду і пов'язана з ним [45].

М. Хайдеггер писав, що коли ми чуємо слово «картина», ми уявляємо, насамперед, відображення чого-небудь, «картина світу – це не картина, яка зображує світ, це світ, зрозумілий як картина» [42, с. 110]. Картину світу представляють різні компоненти. Це і просторові відмінності (права і ліва сторони, сторони світу, дистанція), і часові (час доби, пори року), а також кількісні, етичні та інші параметри. Картина світу і мовна картина світу пов'язані між собою сильно. Картина світу є своєрідним відображенням реального світу в той час, як мовна картина світу здійснює фіксацію цього відображення [42, с. 59].

Під впливом певної мовної картини світу формується тип відношення людини до всього середовища. Це включає в себе і сприйняття людиною природи, тварин і самого себе як частини цього світу. Саме мовна картина світу задає певні норми поведінки людини в суспільстві. Адже в кожній природній мові відбивається певний спосіб організації світу, а значення, які він висловлює формують собою якусь єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка в підсумку приймає обов'язковий характер і нав'язується всім носіям мови. Пізнання світу людиною не вільно від помилок і омани, тому його концептуальна картина світу постійно змінюється. Однак слід зауважити, що навіть якщо в результаті усвідомлення своїх помилок бачення людиною того чи іншого предмета або явища змінюється, в мовній картині світу ще довгий час зберігаються сліди первинних помилок [16, с. 62].

Слід зазначити, що при детальному дослідженні поняття «мовна картина світу» виявляється, що сам термін являє собою метафору, оскільки в реальній ситуації специфічні особливості національної мови –

носії унікального суспільно-історичного досвіду певної національної спільноти людей – не обумовлюють створення в свідомості носіїв цієї мови якоїсь іншої, неповторної картини світу, відмінної від об'єктивно-існуючої. Виконуване ними завдання – передача специфічного забарвлення цього світу, зумовленого значимістю тих чи інших предметів, явищ і процесів для нації, виборчим ставленням до них, яке породжується специфікою діяльності, способу життя і національної культури даного народу [16, с. 52].

Мовна картина світу є результатом відображення колективної свідомості зовнішнього світу в процесі його історичного розвитку, що включає пізнання цього світу. Вона сформована достатньою кількістю різних чинників, серед яких О. А. Корнілов виділяє два основних – зовнішній світ і свідомість [13, с. 75].

У своєму дослідженні автор пропонує називати навколишній світ або Всесвіт «просторово часовим континуумом». Реальний вплив на національну свідомість, що створює первинну модель світу, надає тільки невелика частина просторово-часового континууму, а саме – природні особливості певної місцевості, а також кліматичні умови, що існували в історичний період становлення конкретного етносу. Це говорить про те, що під час формування мовних картин світу різних народів була відсутня єдність зовнішнього світу як фактора, який визначає схожість людської психології і мислення. Більшість народів, які живуть в несхожих природно-кліматичних умовах, довгий час не мали й уявлення про те, що знаходилося поза межами їх безпосереднього сприйняття. Тільки пізніше, завдяки науці, яка зробила надбанням буденної людської свідомості багато з факторів зовнішнього виду, мовні картини народів поширилися за рахунок появи нових реалій, хоча інформація про них і була недостатньою.

О. А. Корнілов вважає, що географічне середовище стало вирішальним фактором, що вплинув на фізіологію, психологію і історичну долю народів ще на стадії їх становлення [13, с. 151].

Таким чином, людська свідомість представляється досліднику не менш важливим фактором формування мовної картини світу. Мова в данному питанні йде як про свідомість кожної людини, так і про колективну свідомість, що представляє собою якусь абстрактну сукупність індивідуальних свідомостей всіх членів того чи іншого соціуму. В такій колективній свідомості виключаються чисто індивідуальні особливості і об'єднуються всі типи.

Пізнаючи навколишній світ, людина формує загальні поняття, які об'єднуються в систему знань про світ, що іменується концептуальною картиною світу. Основна частина цих знань закріплюється в мові значеннями конкретних мовних одиниць, тобто одночасно з розумовою здійснюється мовна концептуалізація дійсності, результати якої в своїй сукупності називають мовною картиною світу. Сучасна вітчизняна лінгвоантропологія базується на розумінні мовної картини світу як сукупності знань і уявлень людей про навколишній світ, відображених в його свідомості і відображених у мові.

Мова являє собою один з найсуттєвіших способів формування і існування знань людини про світ. Найважливішим змістовним компонентом етнічно обумовленої самобутності мови являється його внутрішня форма. В процесі діяльності людини, природним чином відбивається об'єктивний світ, а в слові кожна людина фіксує результати пізнання. Таким чином явище, яке в різних концепціях називається «мовна картина світу», являє собою сукупність отриманих знань, відображених в мовній формі. Деякі мовознавці в своїх роботах воліють використовувати для опису цього явища такі терміни, як «мовний проміжний світ», «мовна репрезентація світу» або «мовна модель світу» [45].

Розглядаючи окремо мовну картину світу, можна прийти до висновку, що вона не стоїть в одному ряду зі спеціальними картинами світу (наприклад, хімічна, фізична та інші картини світу), але бере участь в їх формуванні. Саме завдяки мові людина може розуміти світ, так само може розуміти себе, адже мовні особливості відображають суспільно-історичний досвід – як загальнолюдський, так і національний. Національний досвід і визначає специфічні особливості мови, які в результаті, формують в людській свідомості певну картину світу [16, с. 60].

1.2. Загадка як культурно-мовне явище. Підходи до її вивчення

Термін «загадка» вживається в фольклористиці, етнології, етнолінгвістиці, лінгвокультурології та відноситься до текстів малих форм, що входять в корпус традиційних текстів культури, в яких знаходиться своє вираження традиційна (архаїчна, наївна, мітопоетична в своїй основі) картина світу.

Загадки привертають увагу дослідників як історично сформований текстотип, культурно обумовлені одиниці, прив'язані до конкретної території, до конкретної етнічної групи, що підкреслюють і виражають її самобутність – то, як і яким той чи інший етнос сприймає світ. Інтерес дослідників викликають особливості предметного світу, способи його кодування в текстах загадок, а також саме їх виникнення, входження в традицію і відтворення, соціальний контекст функціонування даних текстів. Загадки також вивчаються як «міжнаціональний» жанр, який властивий різним культурам, несхожих один з одним. Одні і ті ж мотиви, теми, структури загадок повторюються у цілому ряду народів. Загадки грають роль прецедентних текстів. Їх референції відомі всім представникам культури. Як справедливо зауважив Г.Л. Пермяков, вони

мають фіксований лексичний склад і структуру, що не складаються співрозмовником на ходу, а вичленяються з пам'яті в готовому вигляді і побічно називають задуманий предмет [25, с. 83]. Загадки як традиційні, фольклорні тексти – модель етнокультури, що передається за допомогою усної традиції, і яка характеризується відсутністю індивідуальної, авторської словотворчості. До найважливіших характеристик загадок як фольклорного жанру відносяться колективність і регулярна відтворюваність.

На думку деяких вчених загадки з'явилися в зв'язку з численними заборонами, які існували в житті стародавньої людини і були пов'язані з явищами природи. Людині було необхідно використовувати таємну мову, алегоричну мову. Людина наділяла природу здібностями людини. У лісі жив лісовик, в річці – водяний, в хаті – домовик.

Загадка використовувалася в обрядах, традиційних святкуваннях, використовувалася як засіб навчання. В. Серебренніков каже, що «на Русі час загадування загадок визначався народними прикметами. Не можна було згадувати загадок удень, влітку і під час посту, бо, якщо будеш згадувати загадки в цей час, то корови не ходитимуть «з волі» додому, або їх може задерти в лісі вовк, або ж сам можеш в лісі заблукати. Загадувати загадки можна було восени, після закінчення польових робіт, коли починають вечорами сидіти з вогнем. Загадки загадують на посиденьках або в колі своєї сім'ї» [30, с. 9]. Стародавні люди намагалися не вживати деяких слів перед полюванням, риболовлею, щоб не злякати успіх. Вони вважали, що навколишній світ розуміє людську мову, і намагалися використовувати мову, яку б розуміли мисливці, а не сприймали тварини. Поступово людина більше дізнавався про явища природи, переставала використовувати таємну мову. Однак мова загадок залишилася. Цікавим є той факт, що з кожною новою епохою з'являлися нові й зникали старі загадки.

У сучасній лінгвістиці існує безліч визначень загадки, але немає єдиного універсального, яке розкривало б все її жанрові характеристики і дозволяло б диференціювати її від інших фольклорних одиниць, що володіють ознаками самостійного жанру. Це пояснюється певною складністю і різноманітністю побудови загадки.

Так, Ю. М. Соколов пише, що «загадка може бути визначена як хитромудре питання, що виражається зазвичай у формі метафори» [31, с. 217]. Автор не враховує, що метафоричність загадки не є абсолютно обов'язковою, так як існують загадки і в формі прямого запитання, без переносного сенсу.

У «Словнику російської мови» С.І. Ожегова загадка – це «зображення або вираз, що потребує розгадки, тлумачення» [23, с. 30]. На думку Н.Г. Титової «загадки являють собою своєрідний спосіб відображення національної картини світу, розкриваючи перед нами логіку, мислення, світосприйняття і світовідчуття того чи іншого етносу [36, с. 197]. Ю.Г. Ілларіонова вважає, що загадка може набувати трьох форм: простого питального речення, простого розповідного, а також складного розповідного речення, в яких питання присутнє в прихованій формі [10, с. 43].

З семантичної точки зору даний жанр фольклору розглядає Ю. І. Левін. Загадку, на думку дослідника, можна визначити як текст, в якому в якості денотата виступає деякий об'єкт, який не названий в самому цьому тексті. Автор зауважує, що цього визначення явно не досить, оскільки під нього підходять не тільки загадки, але багато метафор, перифраз. Тому необхідно додати, що прагматичною функцією даного тексту є спонукання адресата назвати об'єкт-денотат, причому в самому тексті об'єкт не повинен бути описаний вичерпно [14, с. 283].

Оскільки загадка є метафорою, в її основі, як і в основі метафори, «лежить неназване порівняння предмета з будь-яким іншим предметом»

[9, с. 156], багато дослідників, наприклад, М. Н. Сперанський говорили про те, що порівняння має важливе значення в загадках [32, с. 455].

Більш просторове визначення загадки було дано В. П. Анікіним. Воно складається з двох частин. З формальної точки зору загадка являє собою «складне питання, подане у формі хитромудрого, короткого, як правило, ритмічно організованого опису будь-якого предмета або явища». Інше визначення більшою мірою орієнтоване на функції загадки. З нього випливає, що загадка – це «поетичний хитромудрий опис будь-якого предмета або явища, зроблений з метою випробувати кмітливість людини, так само як і з метою прищепити їй поетичний погляд на дійсність» [2, с. 54-56]. Щодо історичної приналежності загадок автор не може дати точної відповіді. Він вважає, що з огляду на розмивання конкретики багато загадок зараз можна віднести «до ряду історичних епох» [2, с. 44].

На наш погляд, жодне з наведених визначень не розкриває поняття «загадка» в повній мірі оскільки сфокусовано, в основному, на описі якогось одного його аспекту. Для того, щоб обґрунтувати або відкинути те чи інше формулювання, необхідно детально розглянути загадку як жанр, визначити сферу дійсності, з якою вона пов'язана, з'ясувати, за якими законами формується її художнє будова. Тому, найбільш прийнятним варіантом ми вважаємо визначення, дане В.В. Мітрофанової. Дослідник проводить комплексний аналіз загадки як жанру і приходить до висновку, що загадка – це «короткий поетичний твір про явища природи і предмети, які оточують людину в її праці, який потребує відгадки, що спирається на алегорію (найчастіше метафору у всіх її проявах)» [21, с. 133].

У даній роботі ми розглядаємо англійські загадки. Привабливість англійської загадки як мистецтва слова, поетичного народної творчості, мовної та культурної гри полягає в її дивовижною життєстійкості, що свідчить про особливу любов до неї англійців.

Виникнення англійської загадки відносять до давнього періоду англійської культури, хронологічні рамки якого в історії і літературі Великобританії охоплюють V-XI ст. Традиційно вважається, що він починається з заселення Британії німецькими племенами (V ст.) або з зародження писемності (VII ст.) і закінчується нормандським завоюванням (1066 г.). Серед різноманітних процесів, що відбувалися в історії даного періоду, введення християнства безпосередньо вплинуло на подальший розвиток староанглійської словесності. В англосаксонській свідомості «християнські уявлення накладалися на язичницькі поняття, ідеї і образи, переплітаючись, співіснували і доповнювали один одного» [19, с. 48]. Яскравим прикладом цієї тісної взаємодії стали твори епічної поезії, до малих жанрів якої відноситься загадка. Староанглійські народні загадки найбільш повно представлені в Ексетерському кодексі. Даний кодекс є найбільшим з чотирьох зборів давньоанглійської літератури, що збереглися до наших днів. Дата створення кодексу лише передбачається, але, загалом, він може бути віднесений до другої половини X ст.

Дослідники вважають, що староанглійські загадки, найімовірніше, належать усній традиції (як і в інших культурах, оскільки загадка – це майже універсальна форма); усна та письмова традиції взаємодіяли з середини VII століття до нормандського завоювання. Незаперечним залишається той факт, що в староанглійських текстах латинське трактування жанру загадки зазнало деяких змін під впливом традиційного давньоанглійського епосу. Староанглійська загадка відноситься до малого жанру давньоанглійської поезії поряд з гномічними і мнемонічними віршами. Однак її відрізняє складність задуму і особлива образність, які характерні для більш великих форм давньоанглійської поезії, наприклад, епосу чи лірики. Дослідження староанглійських текстів дещо ускладнює відсутність відгадок. Тексти деяких староанглійських загадок збереглися лише частково, і

перекладачі на сучасну англійську мову відновлювали їх, використовуючи латинські аналоги [19, с. 127-128]. Багато загадок Ексетерського Кодексу досі так і не знайшли однозначного тлумачення і викликають безліч суперечок в науковому середовищі.

Історія розвитку жанру загадки в англійській культурі виявляє поступовий перехід від аксіогенного характеру міфопоетичних текстів, які відсилають до знання про створення світу і його пристроїв, ієрархії його цінностей, до гри-забави, розваги, жарту. Як зазначає Н.Б. Мечковська, це обумовлено тим, що з плином часу змінювався емоційний контекст, в якому вони загадувались, що сприяло поширенню загадок-жартів, загадок-розіграшів, обценних загадок [20, с. 1998].

Англійська загадка, виникнувши як поетичний текст, в якості ключового способу своєї побудови використовує метафоризацію, яка має логічно невимовне враження людини від навколишнього світу і містить в собі ряд переходів від предмета до його образному уподібнення (епітет, порівняння, алюзію, заміну одного об'єкта іншим і ототожнення – з'єднання двох об'єктів в одному). Метафоричні образи в загадках оживають, наділяються онтологічним буттям і комунікативною потенцією. Вони переносяться в значення зображуваних предметів, а не є всього лише засобом переходу до значення.

При вивченні поняття загадки, не слід забувати про функції, які вона виконує.

1.3. Функції загадки

Будучи однією з найстаріших форм фольклору, жанр загадок протягом усього часу свого існування відкривав в собі нові сторони, деякі з яких виникли відносно недавно.

Багато дослідників відзначають генетичний зв'язок загадки з таємничою промовою. Як зазначає О.М. Афанасьєв, відповіді давніх

оракулів, повчання кельтських друїдів, передбачення віщих людей зазвичай наділялися в цю таємничу мову і в коротких висловах були поширені в народі, як вираження вищого розуму і правдивого погляду на життя і природу [4, с. 20]. Подібну думку висловлює А.Я. Гуревич про культурне значення феномена загадки: «Найважливіші знання про виникнення і устрій світу подаються ... нерідко у формі загадування і розгадування загадок. Таким був широко поширений спосіб придбання знання в древніх культурах» [8, с. 246].

І.А. Сєдакова і С.М. Толста відзначають, що в своєму походженні загадки виявляють зв'язок з архаїчним ритуалом, що моделює подолання хаосу і впорядкування складу світу шляхом позначення і іменування кожного його елемента. Вони пов'язані з магією слова і міфопоетичною картиною світу, з явищами мовного табу і таємних мов. Загадки є одночасно і продуктом, і інструментом мовної категоризації і концептуалізації світу, ідентифікації, порівняння та систематизації її елементів [29, с. 234].

Загадка була не тільки «таємною» мовою. З її допомогою відчували мудрість, винахідливість, знання. Для цього загадки включали в різні обряди: посвячення юнаків у воїни, весільний обряд і інші.

Більшість дослідників загадок відзначають їх поліфункціональність. У працях Г.Л. Пермякова, В.А. Лукіна, В.Н. Топорова, Н.Б. Мечковської, І.А. Сєдакової, С.М. Толстої, А. В. Насибуліна, Т.В. Цив'ян, Ю.І. Левіна та ін. в якості основних комунікативних функцій загадки виступають: ритуально-магічна, ритуально-ігрова, дидактична.

Ритуально-магічна функція спрямована на засвоєння людьми, що входять до спільноти «сакральної ієрархії головних сутностей» [16, с. 237].

Ритуально-ігрова функція розкриває загадку як вербальний акт діалогічного характеру, який реалізується в повторюваних культурних

практиках з метою навчання і розваги. При цьому розрізняються загадки-питання і загадки-повідомлення. Якщо загадка не містить прямого питання, то так чи інакше його має на увазі («Що це таке?») і, отже, є непрямым питанням, що вимагає відповіді словом або дією.

Загадки-повідомлення можуть мати різноманітні жанрові ознаки: це можуть бути анекдоти, казки, каламбури, головоломки, завдання та ін [27, с. 236]. Ця функція релевантна як для давньої, так і для більш пізньої загадки. У сучасній лінгвокультурі все більш популярні мовні загадки з ігровим елементом, головоломки, представлені у вигляді логічного завдання і побудовані на мовній грі.

Сучасне комунікативне завдання загадки пов'язане з домінуванням її дидактичної функції, причому предмет навчання дуже змінився за останні століття. Сучасна загадка вчить орієнтуватися в загальнонаукових поняттях, а також є прийомом закріплення вивченого матеріалу, на відміну від стародавнього періоду, коли з її допомогою формувалося образно-логічне мислення [13, с. 283-313].

Прагматична сутність загадки визначається потребою її використання в конкретних комунікативних цілях. Загадка здатна «при збереженні частини функцій втрачати інші, набуваючи з часом нові» [6, с. 280], що зумовлено її когнітивними особливостями. Як зазначає Н.Б. Мечковська, «природа загадки пов'язана з одним з фундаментальних властивостей людського мислення – зі здатністю людини бачити подібність і відмінність різних предметів (явищ, подій) і виходячи з цього розуміти зв'язок предметів, їх види, розрізняти в навколишньому світі загальне, приватне і особливе» [20, с. 319]. Дійсно, розгадка суті явища в рамках магічного ритуалу – процес своєрідного посвячення в якісь таємниці, і доступ до них не може бути простим і очевидним.

В якості домінантних функцій загадки як жанру фольклорної лінгвокультури пропонується виділяти:

1) Кодову, спрямовану на приховування знання про світ за допомогою алегоричної мови, ефективного для виконання цілей і завдань комунікативної спільності, а також функцію, яка полягає у встановленні дистанції між своїми (представниками комунікативної спільності або культури в цілому) і чужими.

У традиційній культурі знання поставали у вигляді особливого таємного коду, обов'язкового до заучування. Завдяки присутності в традиційних текстах фольклорного коду, загадки зберігали в собі особливу «ціннісну» інформацію, що виражено в описі і співвідношенні ключових для культури реалій. В даний час спостерігається втрата фольклорної кодової системи. При цьому завдяки взаємному впливу фольклору і письмовій літературі, в сучасній свідомості все ж присутні фрагментарні знання фольклорного коду. В результаті цього деякі традиційні загадки залишаються включеними в актуальну сферу свідомості носія сучасної культури.

2) Пізнавальну.

Пізнавальна сутність цього жанру полягає в передачі знань, відомостей про навколишній світ від старшого покоління до молодшого. На думку Ф. І. Буслаєва, загадки, що виникли ще в давнину відбили бажання людини отримувати знання, його інтерес до « найважливіших питань, явищ життя і світу» [6, с. 129].

За словами А. Тейлора, англійські загадки багато в чому відображають побут англійського народу і вказують на певний життєвий уклад [56, с. 1951].

3) Виховну.

Оскільки загадка передбачає пошук відповіді, вона природним чином сприяє вдосконаленню кмітливості. Крім цього загадки також можуть істотно розширити уявлення людини про навколишній її світ. Рішення загадок особливо важливо в процесі дитячого виховання [18, с. 21]. Загадка є твором словесного мистецтва, тому одночасно з

розширенням кругозору вона також виховує і покращує в людині художнє сприйняття.

4) Поетичну. Загадка відкриває поетичну сторону в самих, здавалося б, прозаїчних речах, предметах та явищах.

5) Комунікативну, спрямовану на передачу значимого культурного сенсу. Основною комунікативною метою жанру загадки є трансляція і перевірка знань носіїв культури про світ матеріальних цінностей, що сприяє стабілізації життєдіяльності фольклорного колективу.

б) Розважальну. Сучасна загадка функціонує в основному як необрядовий жанр, реалізуючи нарівні з вищезгаданими розважальну функцію.

Слід зазначити, що загадка цінується і як засіб розваги людей. Однак з цього боку даний жанр стали розглядати порівняно недавно. В період появи загадки і багатьох століть її активного побутування такі цілі перед нею ставитися не могли. У наш же час все частіше з'являються так звані загадки-анекдоти.

7) Ігрову, що розкриває змагальну сутність загадки як складності, спрямованої на випробування розуму, винахідливості або зрілості випробуваного, а також поетичну сутність загадки як мовної гри. Виділені нами функції ми розкриваємо через стратегії англійської загадки і способи її текстотворення.

З плином часу, загадка все більш стає ігровим засобом навчання. Короткі віршовані тексти, схожі на головоломки, спонукають читача або слухача впізнати предмет, тварину, явище природи або дію, описане алегорично. Такого роду загадки дозволяють подивитися на світ з новою, іншої точки зору, будучи свого роду тренажером для розуму, розвивають спостережливість і логічне мислення, сприяють активізації пізнання навколишнього світу у дитини.

Затребуваність загадки різними типами дискурсу пояснюється її поліфункціональністю. Завдяки спрямованості на пізнання світу і мови,

тексти загадок включаються в педагогічний дискурс як мовної гри, як «активного методу навчання», в якій «дії гравців лімітовані, правильні відповіді і ходи відомі вчителю заздалегідь, як в тестах» [3, с. 180]. Яскраво виражена установка на гру обумовлює використання даного жанру в педагогічному, медійному, побутовому, святковому дискурсах.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В АНГЛІЙСЬКИХ ЗАГАДКАХ

2.1. Класифікація англійських загадок за тематичними групами

У давні часи люди складали загадки про навколишні предмети. Вони алегорично висловлювалися про домашніх тварин, речі домашнього вжитку, рослини, одяг, який вони носили. Однак у загадці частіше вживаються конкретні предмети, поняття і явища.

Лінгвістами вивчаються різні аспекти жанру «загадка», в зв'язку з цим виділяють різні типи загадок.

Перш, ніж перейти до найбільш використовуваної класифікації загадок, зупинимося на розгляді існуючих підходів в описі груп, на які можна розділити загадки. Існують кілька класифікацій загадок. Розглянемо деякі з них на прикладі англійських загадок.

1. Ю.Г. Круглов ділить загадки виходячи з принципу їх побудови на наступні групи:

- загадки-алегорії;
- загадки-описи;
- загадки-питання;
- загадки-завдання.

На думку дослідника, в загадках-алегоріях метафорично представлений який-небудь предмет або явище. В англійській мові загадки-алегорії складають всього 9%. Приклад такої загадки: « *A flower planted in the hand, when it rains, it blossoms.*» (*An umbrella.*) – Квітка , посаджена в руці розквітає під час дощу. (Парасолька). Тут парасольку зображено у вигляді квітки [43, с. 20].

У загадці-описі немає алегорії, а присутній опис предмета або явища. наприклад:

«I'm usually round.

I have two hands.

I hang on the wall.

I can tell you the time.» (A clock)

Я зазвичай круглий.

У мене дві руки.

Мене вішають на стіну.

Я можу повідомити вам час. (Годинник)

У загадках цієї групи, представлені характерні риси предмета, що загаданий [43, с. 22].

До загадок-питань дослідник відносить загадки такого типу: *«What is white when it is black and dirty when it is clean?» (A blackboard).* – Що біле, коли брудне і чорне, коли чисте? (Шкільна дошка) [46, с. 56].

Загадки-завдання, на думку Ю.Г. Круглова, вимагають від людини вміння рахувати. *«How many 9's are there between 1 and 100?»* – Скільки дев'яток між 1 і 100. (Відповідь 20: 9, 19, 29, 39, 49, 59, 69, 79, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99).

2. Класифікація загадок за походженням.

Одну з перших науково мотивованих класифікацій, що не втратила свого значення і сьогодні, запропонував І. Франко у своїй праці «Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних» [39, с. 155]. Він проаналізував первинний слов'янський світогляд, який спирався на ідеалізацію і персоніфікацію сил і явищ природи, і стародавні релігійні вірування (анімізм, зооморфізм і антропоморфізм), і поклав їх в основу класифікації загадок.

Групу анімістичних загадок дослідник вважає першою за походженням. До них відносить такі твори, в яких предмети, явища і

сили природи представлені як живі істоти, тобто персоніфіковані і одухотворені.

*«Two brothers we are,
Great burdens we bear.
All day we are bitterly pressed.
The truth is to say,
We are full all the day,
And empty when go to rest.»* (Shoes)

Ми два брати,
Великий тягар ми несемо.
Кажучи правду, ми повні увесь день,
І пусті, коли йдемо на відпочинок.

У цих рядках черевики порівнюються з братами, тобто вони мов оживають. Крім того, описуються дії черевиків, ніби вони можуть ходити (bear, go to rest) [39, с. 11].

Такі приклади загадок, де сили природи зображені у вигляді звірів, становлять другу групу, яку І. Франко називав зооморфічною. У зооморфічних загадках зафіксовані елементи поклоніння тваринам-тотемам. Це можуть бути образи хмар у вигляді овець:

*«White sheep, white sheep
On a blue hill,
When the wind stops
You all stand still;
When the wind blows,
You walk away slow.
White sheep, white sheep,
Where do you go?»* [39, с. 90].

Білі овечки, білі овечки
На синьому пагорбі,
Коли вітер затихне,

Ви спинитесь.
 А вітер здійметься,
 Ви почнете повільно ходити.
 Білі овечки, білі овечки,
 Куди ви йдете? (Хмари)

До третьої групи відносяться антропоморфічні загадки, тобто такі, де явища природи та явища дійсності порівнюються з людьми і людськими взаєминами. Хорошим прикладом антропоморфічної загадки є:

*«The Moon is my father,
 The Sea is my mother;
 I have a million brothers,
 I die when I reach land.»* [46, с. 37]. (A wave on the ocean)

У цій загадці змальовані родинні відносини між хвилею та місяцем (The Moon is my father), хвилею та морем (The Sea is my mother) та хвилями між собою, які є братами (I have a million brothers).

Класифікація за будовою образу. Способів побудови відгадувати образу в загадці дуже багато. Існує наступна класифікація, складена В. В. Митрофанової [21, с. 104-115]:

1) Заміщення.

До типу загадок, побудованих за принципом заміщення предмета загадування іншим предметом, відноситься велика кількість загадок. М. А. Рибнікова писала: «У загадці переважає метафора-іменник. Предметність загадки визначає цю сторону її поетики. Дієслово дається мінімально. Загадка – світ іменників» [27, с. 58].

Зазвичай в таких випадках предмет, який загадується, не описується безпосередньо, замість цього в загадці є опис чогось зовсім іншого («місяць і зірки» – «пастух і вівці»).

2) Загадки, засновані на описі властивостей, якостей неназваного предмета, способу його виготовлення і застосування.

3) Заперечення властивостей, якостей предмета. Досить поширений спосіб створення загадки.

4) Опис зовнішнього вигляду предмета або його властивості в дії. Одним з яскравих прикладів є загадка про голку.

5) Вказівка на функцію предмета. Основа загадок даного типу – опис основних, дій, виконуваних об'єктом.

Інші класифікації загадок в переважній більшості спираються на тематичний, а не історичний принцип. Згідно цього, І.П. Березовський [5, с. 15] виділяв наступні тематичні групи:

1. Природа. Це можуть бути явища природи, тваринний світ, рослинний світ;
2. Людина. Наприклад, фізична природа людини: будова тіла, життя та смерть. Матеріальне в житті людини: речі домашнього вжитку, їжа, одяг, взуття;
3. Трудова діяльність людини: музика, освіта, звичаї і обряди;
4. Різні (можна виділити і інші тематичні групи і підгрупи).

Д.Н. Садівников класифікує загадки наступним чином:

- 1) людина,
- 2) природа, явища природи,
- 3) будинок,
- 4) їжа, напої,
- 5) одяг, взуття, прикраси,
- 6) знаряддя праці, ремесла, зброя,
- 7) літери,
- 8) поняття про час.

Така класифікація є найбільш вживаною та універсальною, тому ми беремо за основу в даній роботі.

Кожну групу можна розділити на підгрупи [24, с. 78].

Розглянемо приклади до кожної з груп.

1. Людина. До групи «Людина» дослідник включає сім'ю, професію, рідню. Розглянемо приклади загадок, в яких приховані професії:

«I like interviewing interesting people.

I need to collect and report news for television.

I am outgoing.

Who am I? (A journalist)

Fire! Fire!

9-1-1!

I fight the blaze

until it's done.

Who am I?» [435, с. 56]. (A Firefighter)

2. Природа. Явища природи. «Природа» – небо, земля, вода, рослини, риба, земноводні, комахи, птахи, тварини, літо, зима.

У наступному прикладі показано таке явище природи як веселка. У загадці описується найголовніше і впізнаване для веселки – різноманітність кольорів і що побачити її можна після дощу.

«Violet, indigo, blue and green,

Yellow, orange and red;

These are the colors you have seen

After the storm has fled.»(Rainbow) [35, с. 58].

Тема природи надзвичайно велика за обсягом і надзвичайно важлива для розуміння картини світу, тому ми її виділяємо в окремий розділ 2.2.

3. Будинок. Тема «будинок» включає до свого складу меблі, посуд та ін. побутові речі.

«I am the only thing that always tells the truth.

I show off everything that I see.

I come in all shapes and sizes.

So tell me what I must be!»(A mirror) [55, с. 17].

«It is not very big, but it hangs in the middle of the room.

In the daytime nobody wants it, but at night everyone needs it. (A lamp)

I'm long and thin and made of steel.

I cut the mutton, beef and veal,

When not in use, I lie and wait

Beside my owner's round white plate.

What is it?» (A knife) [55, с. 10].

4. Їжа, напої. В наступному прикладі ми бачимо опис від першої особи (що часто зустрічається в англійських загадках). З опису одразу зрозуміло, що мова йдеться про цибулю: *«Take off my skin – I will not cry, but you will»*. – Зніми мою шкіру, я плакати не буду, а ти будеш. Приблизно так змальовується цибуля і в українських загадках.

«Take off my skin – I will not cry, But you will. What am I?» (An onion)

У загадці про молоко відповідь вгадується за римою.

«I am white. I am good to drink.

What am I?» (Milk).

5. Одяг, взуття, прикраси. Це досить велика тема, існує багато загадок, присвячених їй, тому було б правильно до кожного поняття з цієї групи підібрати відповідні приклади.

Елементи одягу. В даному прикладі мова йде про пальто.

«When you come in, you take it off, but

when you go out, you put it on. It is long and is

hung on a peg near the door.» (A coat)

Взуття:

«We are twins,

We walk together,

We never part,

We make a pair forever.»(Boots or shoes)

Прикраси:

«What fastens two people yet touches only

one?» (A wedding ring)

6. Знаряддя праці, ремесла, зброя.

«My sharp steel teeth,

In any wood,

For cutting trees

Are very good.

So if you want

To fell a tree,

You'll have to make

Good use of me.» (A saw)

«What flies although it has no wings, and

sings although it has no voice?» (An arrow) [43, с. 77].

7. Загадки про літери.

«What letter is a drink? T. (tea)

What makes a road broad? (The letter "b")

What is in the middle of the day? (The letter "a")

It's used with soap but not with dirt.

It's seen in you but not in me.

It's in the door but not in key.

What is it?» (The letter "o") [24, с. 37].

8. Поняття про час. До цієї підгрупи можуть відноситись такі поняття як годинник, хвилина, година, день, тиждень, місяць, рік та ін..

«I can tell you all the day

Time to sleep and time to play.» (A clock)

«A taxi driver was called to take a group of passengers to the train station. The station is normally an hour away, but with traffic being extra heavy, it took a full hour and a half. On the return trip the traffic was still as heavy but it took only 90 minutes. Why?» (1 ½ hours is the same as 90 minutes.) [43, с. 26].

У кожній групі є загадки, які є найчисленнішими, вчені пов'язують даний факт з тим, що людина приділяла більше уваги тому, що оточувало її, приносило користь. Старовинні люди боялись «лихого ока», намагались говорити про найближчих алегорично.

Тематичний підхід до типології загадок передбачає їх розподіл за понятійними полями картини світу («одяг і прикраси», «їжа і напої», «домашні тварини», «дикі тварини», «рослини», «небо і небесні тіла», «домашнє начиння» і т.п.). Загадки, зосереджені навколо кожного поля утворюють окрему мікросистему.

Критерієм включення одиниці в ту чи іншу мікросистему виступає її тематична співвіднесеність. Це об'єднання одиниць на основі класифікації охоплюваних ними предметів і явищ. Даний похід дозволяє охопити все, що оточує людину, увесь устрій світобудови і відображає пізнавальну діяльність етносу: що йому відомо, і що невідомо про пристрій цього світу і нього самого. Метод тематичного опису загадок використовує Ч.У. Кеннеді [50, с. 43]. Фокусує свою увагу на відгадках, дослідник зазначає, що в загадках відбивається повсякденне життя людини: її відносини з птахами і тваринами, перелік справ, з яких складається її життя, їжа і напої, що тамують голод і спрагу, знаряддя праці, музичні інструменти для розваг, зброю і обладунки для захисту від ворога.

Примітний набір об'єктів кожного класу. Так, наприклад, серед птахів в англійських загадках можна знайти зозулю (cuckoo), яструба (hawk), сойку (jay), солов'я (nightingale), сову (owl), ластівку (swallow), лебедя (swan).

Тваринний світ сільського життя представлений собакою (dog), півнем (cockerel) і куркою (hen), свинею (pig), биком (bull), волон (ox), вовком (wolf), їжачком (hedgehog).

Повсякденний побут відображений особливо широко: відро (pail), олійниця (churn), ключ і замок (key and lock), ткацький верстат (loom), кочерга (roker), плуг (plough), фляжка для вина (flask), візок (small cart).

Перелік продуктів включає мед і вино (honey and wine), пиво і ель (beer and ale). Англіїці здавна славилися як мореплавці. Серед референтних об'єктів загадок-марин ми знаходимо човен і якір (boat and anchor), рибу і устриць (fish and oyster), морський шторм і загибель кораблів (storm and shipwreck). Яскраво представлена сфера військової справи: лук (bow), кинджал (dagger), шолом (helmet), кольчуга (chain mail), спис (spear), щит (shield) і меч (sword) [53, с. 27].

2.2. Особливості зображення природи в англійських загадках

Тематичне поле «Природа» представляє загадки, об'єктивує а) природні явища та стихії (загадки, які містять такі поняття storm at sea, storm, thunderstorm, the sun, the moon, fire, water, iceberg,); б) природні ресурси, експлуатовані людьми з метою виживання (metal, oil, ore, soil, coal, wood); в) представників світу тварин, птахів (наприклад, cat, swan, nightingale, cuckoo, chickens, badger, swallow, owl, oyster, ox, cow, hen, fish, river, jay) і рослин (reed, oak, flowers, grass).

Тематика обраних текстів обумовлена тим, що навколишня природа, атмосферні явища, стихії відносяться до базових понять, що визначають людську свідомість і життєвий досвід. Описи природних явищ і предметів побуту допомагають побачити зміни в текстах загадок відповідно до того, як змінюються уявлення людини про світ, а також, що дуже важливо з точки зору фольклорних опозицій, дають можливість протиставити внутрішній простір зовнішньому. Крім того, ті мовні одиниці, за допомогою яких описуються зазначені сфери людського життя і його оточення, входять в так званий основний словник мови, який в найменшій мірі піддається змінам, в тому числі і за рахунок

запозичень, і, отже, в найбільшою мірою відображають споконвічну лексику даної мови, її найдавніший шар.

Номінації, що представляють «Природу» в англійських загадках, включають лексеми, що позначають саму природу і її прояви (air, clouds, sky, sun, rainbow, moon, fire, hail, rain, snow, waves, water, wind), ландшафти (acres, bank, channel, creek, crust, current, earth, estuary, field, forest, ground, land, meadows, middle-earth, mounts, ocean, paths, river, sea, slopes, soil, woods), час доби (morning, daylight, moment, midnight, dark, night), тваринний і рослинний світ (animal, beast, lion, wolf, snake, birds, cuckoo, fish, plants, roots, swan, swallow, owl, trees) [55, с. 224].

Природа діє і веде себе, наче жива істота: вона рухається (move, climb, cross, flow, fly, go back, go, enter, leave, pass, quicken, step, travel, tread, wade), живе і вмирає (born, breathe, die, grow, rise, fall, last, live, revive, spring), проявляє агресію по відношенню до людини (blind, blow, bite, break, burst, soak, whip).

Природні об'єкти мають власні характеристики: розмірні і просторові (abrupt, broad, close, deep, far, wide, high, low, little, small, long, narrow, secure, southern, steep, wide), температурні (cold, hot, warm), поведінкові (choppy, dead, fast, immediate, living, loquacious, noisy, quick, quiet, shuttling, violent, waving), якісні (bitter, hard, heavy, muddy, pleasant, profitable, proper, radiant, rough, savage, sharp, stiff, strange, strong, swollen, tight, useful, wanton, wicked).

У наступній загадці увага акцентується саме на температурних характеристиках, тому що мова йдеться про погоду.

«It is sunny. It is hot.

It is windy. It is cold.

It's warm today.

Yes, what a lovely day!

It's cold today.

What a terrible day!» (The weather) [55, с. 19].

Світ природи описується різноманітними кольорами – землі, рослин, неба, небесних світил (bright, blue, brown, dark, green, red, yellow, white):

«I am the yellow hem of the sea's blue skirt.» (Sand on a beach)

Розглянемо номінативне наповнення групи «Природні явища і стихії» на прикладі репрезентації бурі (storm) на суші і на морі. В англійських словниках лексема storm пояснюється наступним чином:

1) Violent weather – an extreme weather condition with very strong wind, heavy rain, and often thunder and lightning:

A lot of trees were blown down in the recent storms.

2) Emotional reaction – a very angry reaction from a lot of people:

«There was a storm of protest when the new tax was announced.»

У цьому поясненні присутні два значення. У прямому значенні лексема storm позначає екстремальні погодні умови за допомогою сем rain, wind, lightning, thunder, номінуючих природні явища, сем strong, heavy, кваліфікуючих їх якості, і підсилювачів very, often. У переносному значенні лексема storm позначає негативну емоційну реакцію людей на явище чи подію за допомогою семи angry та підсилювача very [54, с. 238].

Синоніми до лексеми storm в її прямому значенні можуть бути розділені на три групи. Першу групу складають лексеми, що позначають природні сили, що створюють явище бурі, – хмари, дощ, грім, блискавка, хвилі, вітер та ін. (air, clouds, depths, drops, fire, flames, froth, lightning, powers, rain, rollers, smoke, tide, water, waves, wind), природний ландшафт, який утворює місце і час дії бурі, – скелі, берег, земля, ліс, море та ін. (cave, coast, dunes, earth, echoes, hail, forest, lava, land, mountain, night, ocean, sand, sea, snowstorm, stones, timber, trees, woods), рослини і тварини – учасники бурі (jellyfish, fish, sea-horses, seaweed). Ця група лексем висловлює ідею повсюдності сил природи і безпорадності

людини перед ними, так як всі стихії – повітря, вода, земля, вогонь – поводяться вороже по відношенню до людини:

*«The waters ferment, sea-horses foaming.
The whale-mere roars, fiercely rages,
waves beat upon the shore; stones
and sand, seaweed and salt spray, are flung
against the dunes when, wrestling
far beneath the waves, I disturb the earth,
the vast depths of the sea...*

(Storm at Sea)» [55, с. 24].

Друга група лексем позначає суб'єкти (body, human, man, sailors, swimmer, soul, включаючи лексему life) і об'єкти (hall, houses, palaces, roofs, windows, walls) або їх частини, на які впливають природні стихії, чим підкреслюється думка про те, що ніхто і ніде не знайде порятунку від бурі.

У третю групу входять лексеми зі значенням результату дії стихій, завжди з негативною конотацією боротьби (arrow, avenger, battle, fight, strength, strife, troop, weapons), руйнування (breaker, chaos, crash, destruction, splinters, smash), смерті (death). Міць стихій порівнюється з нищівною дією зброї, нападом ворога, падінням фортець, що веде до смерті їхніх мешканців.

Синонімічний ряд до лексеми storm в її переносному значенні об'єднаний інтегральними семами "terror", "fear". До диференціальних сем можуть бути віднесені способи вираження цих почуттів у внутрішніх переживаннях – злість, страх, лють, жах та ін. (anger, dread, fear, fury, rage, rampage, terror, trouble), звуковому сприйнятті – шум, гарчання, крики (din, growl, knock, noise, scream, yells), відчуттях – темрява, злі духи, склеп (darkness, dungeon, ghosts, evil spirits).

Як вказує А.А. Уфимцева, крім номінативної значущості, предметні знаки мають синтагматическую значимість, що зумовлює

лексичну валентність, тобто їх сполучуваність в лінійному ряду. В силу цього зміст висловлювання формується не тільки лексичною семантикою складових його слів, але і їх взаємовідносинами, які забезпечують побудову певних смислових моделей в мовній свідомості тих, хто користуються мовою [38, с. 102-103]. Дієслівні лексеми в цьому ряду набувають особливої значущості як означувані імена, що характеризують, за словами А.А. Уфїмцева, не тільки зовнішній світ, але і внутрішній світ людини, його ставлення до навколишнього світу, при цьому маніфестуючи в мові складні взаємодії діючих суб'єктів [38, с. 134].

Так, природні сили, створюючи бурю, змушують об'єкти рухатися, переміщатися в просторі – нестися, гнатися, падати, занурюватися в глибину і т.д. (break out, cast, chase, drive, drown, fall, float, hasten, plunge, race, run, rush, sink, spurt, submerge, swim, swoop), збільшуватися в розмірах (про морську піну, хвилю) (churn, foam, froth, grow, loom), трястися і тремтіти (про землю) (quake, shake, tremble), бити (про море, вітер) (beat, blow, clash, lash), ускладнювати рух інших об'єктів (condemn, cover, cramp, detain, fence, overhang, shackle). Об'єкти борються зі стихією (combat, fight, power, wrestle), руйнуються (burn, break up, crash, explode, fell) і вмирають (bury, die). Лексеми, що передають оптичні (flash) і акустичні відчуття (bluster, explosion, growl, noise, roar, rustle, shoot, volley, whistle), підкреслюють страхітливі дії стихій – блискавки й грому:

«My thunder comes before my lightning.

My lightning comes before my rain.

My rain dries up all the land it touches.

What am I?» (A Storm) [48, с. 110].

Проведений нами аналіз фактичного матеріалу показав, що поле «Природа» репрезентировано, на наш погляд, досить великою кількістю лексем. Дж. Невїлл підкреслює, що репрезентація якого-небудь денотата

є актом асиміляції і інтерпретації: уявити об'єкт – значить розмістити його в ментальній схемі, в якій він отримує сенс і цінність [51, с. 10]. Виявлена номінативна щільність розглянутого поля свідчить про те, що англійці сприймають себе як невід'ємну частину навколишнього світу, який може бути сприятливим або не сприятливим по відношенню до людей. Приписування неживим предметам людських властивостей вважається типовою якістю словесних знаків в текстах англійських загадок. Нехарактерні поєднання предметних і лексем створюють складні метафоричні образи, персоніфікують природні явища, і складають основу наївною мовної картини світу в староанглійській загадці.

2.3. Специфіка жанру англійських народних загадок

Загадка за своєю жанровою специфікою характеризується абстрактнозагальною формою й певною нівеляцією до національної атрибутики. Ще І. Франко зауважував, що в загадках «мало... є елементів національних, але багато виразів і понять або спільних багатьом народам на певній стадії розвагою» [39, с. 18].

Проте, як і кожен жанровий різновид художньої творчості, що розвивається на конкретному етноісторичному національному ґрунті, серед відмінних «окружаючих обставин», загадка не обминає й географічної назви, реалій живої природи (рослинного і тваринного світу), людського життя, предметів господарського і культурного вжитку конкретного народу [39, с. 28].

У мовознавчій літературі існує цілий ряд термінологічних визначень, що стосуються національно забарвленої лексики. Така лексика, представлена численними семантичними групами, функціонує в англійській народній загадці,

привносячи в загальномовну картину художньої структури особливий колорит, специфіку національно маркованих елементів. Насамперед це стосується власних історико-географічних назв, наявність яких у паремійному тексті дозволяє говорити про певну «прив'язаність» загадки до певної території.

Яскраве національне забарвлення має різна за походженням лексика на позначення осіб, що представляють відповідну соціальну, суспільно-історичну сферу.

Особливе місце посідає специфічно-побутова лексика на позначення їжі. Надзвичайно багата рослинна етнографія загадки. Як зазначають дослідники, поетизація дерев, квітів, інших рослин у фольклорі є своєрідною домінантою.

Загадка – це афористичний твір, що складається зі стислого поетичного, часто ритмізованого вислову, у якому певний предмет чи явище зображується через його метафоричний еквівалент. Загадку як вдало побудовану метафору визначав ще давньогрецький філософ Арістотель. І.П.Березовський, якому належить найбільше наукове видання творів цього жанру, вважає їх стислими поетичними запитаннями, мудрими сентенціями, які в прихованій формі зображають окремі предмети чи явища через інші на основі їх певної спорідненості, подібності, часом ледве вловимої і навіть далекої [5, с. 55].

Створити загадку — значить дуже стисло описати за допомогою певних яскравих метафоричних образів кілька найхарактерніших для предмета чи явища ознак (матеріал, форму, звук, колір, кількість, дію, призначення, застосування, оточення), наприклад:

«What goes up and never comes down?»

(Age) [55, с. 18].

Відгадати її можна лише шляхом логічної заміни зображених метафоричних образів реальними. Загадки-метафори складають основу жанру. Вони дуже давні за походженням, хоч ті, які дійшли до нас у

друкованих виданнях і рукописах, порівняно пізніші. Ці твори розкривають різні сторони трудової, господарської, культурної діяльності народу. Вони свідчать про його високий поетичний потенціал. За допомогою таких загадок виховується дотепність, кмітливість, розвивається образно-асоціативне мислення.

*“I am a wonderful help to women
The hope of something good to come
I harm only my slayer
I grow very tall, erect in a bed
I am shaggy down below
The lovely girl grabs my body, rubs my red skin
Holds me hard, claims my head.
That girl will feel our meeting!
I bring tears to her eyes!
What am I?”*

(An onion) [43, с. 30].

Метафоричні образи загадки відображають світобачення, середовище,

побут певної епохи :

*«Three eyes have I, all in a row;
when the red one opens, all freeze.»
(A traffic light.)* [54, с. 32].

Неметафоричними найчастіше бувають загадки, у яких не називається жоден предмет, а лише описується його якість або функція:

*«Why can't the world ever come to an end?
(because it's round)
Alive without breath,
As cold as death;
Never thirsty, ever drinking, All in mail, never clinking.»
(A fish.)* [54, с. 38].

Неметафоричні загадки, на думку дослідників, – явище пізнє. Вони застосовуються в дитячій аудиторії для пізнання навколишнього середовища, тренування пам'яті, спостережливості. Більшість із них висловлені запитаннями, окремі мають форму головоломок.

«What table has no leg?

(A timetable or vegetable)

Who succeeded the first Prime Minister of Australia ?»

(The second) [35, с. 11].

Дослідниця М. О. Рибникова цілком справедливо зауважила, що загадки позначають видові, а не родові поняття, тобто, в них описуються морква, буряк, цибуля, а не овочі; вівця, баран, корова, кінь, кіт, а не домашні тварини [25, с. 110].

«Take off my skin - I will not cry, but you will! What am I?»

(An onion) [35, с. 46].

Лексика загадок, їх образний світ відображає моральні, філософські, соціально-історичні погляди їхніх творців. Через загадку можна побачити побут, конкретні предмети вжитку, визначити форми трудової діяльності, господарські інтереси, етнографічні деталі певного часу. Загадка дуже тісно прив'язана до своєї доби з її історико-етнографічними особливостями.

На думку дослідників, кожна загадка може мати лише одну відповідь, а певне явище, і та сама річ, трудова діяльність людини зображуються в багатьох творах цього жанру. Проте не слід забувати, що загадки – це насамперед усні твори, які побутували й побутують серед широких мас населення і в просторі, і в часі. Саме тому певні формули, особливо ритмізовані, у різних умовах, різному середовищі чи в різні часи застосовуються для зображення інших явищ чи предметів. Для англійської народної загадки характерним є вживання алітерації:

«The beginning of eternity

*The end of time and space
The beginning of every end,
And the end of every place.»*
(*The sound 'e'*) [55, с. 6].

Для композиції ряду творів притаманна анафора:

*«Give me food and I will live
Give me water and I will die
What am I?»*
(*Fire*)

Композиція народної загадки може бути зумовлена й ускладненим паралелізмом, коли паралельно описуються поняття цілком різні, віддалені. Приклади *catch repetition* також представлені в англійських народних загадках:

*«If you have it, you want to share it.
If you share it, you do not have it.
What is it?»*
(*A secret*) [55, с. 9].

Найголовнішими ознаками художньої специфіки жанру загадок є конкретність теми, лаконізм, конденсованість думки, надзвичайна стійкість традиції та велика усталеність образності [11, с. 87].

В основі загадки часто лежить метонімія, яка дає поетичний настрій усій темі і своєю можливістю її двозначного розв'язання надає твору певної гри, що збуджує, стимулює художню уяву того, хто повинен її розв'язати:

*«My step is slow / the snow's my breath
I give the ground / a grinding death
My marching / makes an end of me
Slain by sun / or drowned in sea.»*
(*A glacier*) [43, с. 66].

Чимало загадок побудовано на тавтології:

*«It cannot be seen, cannot be felt
 Cannot be heard, cannot be smelt.
 It lies behind stars and under hills,
 And empty holes it fills.
 It comes first and follows after,
 Ends life, kills laughter.»*
 (*Darkness*) [53, с. 34].

Характерним для загадок є нарочите ускладнення предмета шляхом широкого використання омонімів, які вже самі по собі загострюють увагу, примушують замислюватись, всебічно аналізуючи предмет, шукаючи вірну відгадку.

Оригінальними, такими що рідко трапляються в творах інших жанрів, є звукописні слова загадок. Вони становлять цікаву, яскраву символіку дії загадуваних предметів, голосів комах, птахів, тварин. Разом із тим звукові слова-символи створюють своєрідний колорит, гумористичну настроєвість, надають творах розважального характеру, підказують відповідь.

Своєю афористичністю ряд загадкових формул близькі до прислів'їв і приказок. Англійські народні казки характеризуються пластичною образністю, багатством алітерації та асонансів. Характерні особливості художньої форми загадок полягають насамперед у поєднанні в них глибокої предметності образу, конкретності теми з вимогами абстрактного, узагальнюючого порівняння, а також у збереженні двоплановості, певної паралельності побудови, художнього образу при максимально стислій його передачі [14, с. 80].

Широко використовується в англійських народних загадках метафора. Переважна більшість метафор тут у відповідності з вимогами предметності, побудована на зіставленні іменників, що дає змогу при максимально лаконічній формі вислову безпосередньо розкрити тему і суть головного образу твору.

Для композиційної побудови загадок, крім паралельного зіставлення, порівняння двох фактів у єдиному смисловому плані, характерним є також засіб послідовного виключення окремого з загального. Активну композиційну функцію має в загадках діалог, який посилює динаміку розвитку головного образу, надає певної напруженості закладеному в ньому розповідному началу.

У тісному зв'язку з композиційними прийомами, застосованими в тій чи іншій загадці, знаходиться й характер відображуваної в ній картини, яка відзначається або ж цілковитою статичністю малюнка, або набуває динамічних рис, відтворюючи чи предмет у його розвитку, у широкому процесі взаємозв'язків із оточуючим середовищем, надаючи відображуваній картині вигляду розповіді-мініатюри. При цьому свої особливості має і вживання самих слів на означення дії.

Із точки зору синтаксичних особливостей у загадці помітно виражена тенденція до уникання сполучників. Характерною рисою художньої форми загадки є також прагнення до ритмічної організації мовного матеріалу, до симетричності в побудові фрази, що нерідко надає цим творам вигляду коротких віршиків. Широко застосовується в загадках рима, переважно парна, та прийом звукопису словом.

Тематичне коло загадок надзвичайно широке; це насамперед природа, рослинний і тваринний світ, людина, її побут, світ мистецтва й науки, знаряддя праці - від первісних до новітніх, технічно досконалих. Загадки, як особливий вид народної творчості, відбивають історію матеріальної культури народу, матеріальні умови, - природне й соціальне людське оточення, а також розвиток людських знань та духовних інтересів [14, с. 33].

Оточуюча людину природа, національний психічний склад, національні родинно-побутові умови життя народу формують своєрідність народного мистецтва, у тому числі, загадок.

2.4. Роль англійської загадки в мовній картині світу

Усі вищевказані функції загадки, а також її приналежність до фольклорного жанру, отже і, до мови як такого свідчать про те, що загадка – це феномен культури, в якому з неминучістю виявляються етноспецифічні риси світосприйняття носіїв цієї мови.

Одиниці культури, що цікавлять нас, виявляються в текстах загадок, по-перше, тому, що в них представлені такі мовні елементи (ознаки), які властиві лише даної конкретної культурі, тобто за рахунок унікальних етноспецифічних елементів, які безпосередньо відображають в мові особливості відповідної культури. По-друге, крім такого прямого відображення, одиниці культури можуть передаватися в текстах побічно, через специфічні структури мислення, що знаходять своє вираження на поверхневому рівні у вигляді особливої організації висловлювання в кожній мові [12, с. 20].

Іншими словами, своєрідність мовної картини світу виявляється також і в типовому для конкретної мови членуванні інформації, що повідомляється, між значеннями мовних одиниць, у відмінностях між конструктами, складовими системи окремих мов, і визначається не в меншій мірі самим характером когнітивних структур, що лежать в основі побудови мовних висловлювань в даній мові. Таким чином, ці когнітивно-семантичні структури хоча і опосередковано, але все ж проєктують своєрідність культур в мову, оскільки, як уже було сказано вище, характерні для кожної мови правила породження висловлювань свідчить про своєрідність схем мислення, властивих представникам різних культур. Інакше кажучи, специфіка мовної картини світу проявляється не тільки в національно забарвленому змісті особливих елементів культури даного мовного колективу, а й в самій структурі висловлювань, побудованих з одиниць даної мови. Саме тому прийнято

вважати, що при структуруванні інформації в реченні діють два типи фреймів – (1) когнітивно-семантичні, що опираються на специфічні структури мислення, і (2) пов'язані з рівнем культури (культуральні), які активуються при поданні інформації про етноспецифічних елементах культури і реаліях [12, с. 22].

Звернемося спочатку до протозагадки, яка характеризується відсутністю запитання, оскільки вона спрямована на ідентифікацію, в деякому сенсі тяжіє до «картинки», її елементи поки що не мають складних зв'язків. Цей архаїчний тип загадок характеризується відсутністю питальних слів, вони починаються з вказівних займенника *це* чи дієслова *бути* (*е*). Прикладів такого роду загадок відносно небагато, наприклад: «*There was a green house. Inside the green house there was a white house. Inside the white house there was a red house. Inside the red house there were lots of babies*» (*a watermelon*) [54, с. 22].

До їх числа також відносяться загадки-міфи, які можна розглядати як інтернаціональні міфологеми; така, скажімо, наступна англійська загадка: «*It can not be seen, can not be felt, it can not be heard, it can not be smelt. It lies beneath the hills, it lies behind the stars. Ends life and kills laughter (the dark)*.» До протозагадки відноситься і найдавніший зріз загадок – досимвольний, пов'язаний з деякими твердженнями про структуру фольклорного світу (світ правильного і належного, світ норми).

Існує велика кількість загадок, які включають в себе антропоцентричні формули і формули спорідненості, також зводяться до них: «*What has got a neck but can not swallow? (A bottle); A cloud was my mother, the wind is my father, my son is the cool stream, and my daughter is the fruit of the land. A rainbow is my bed, the earth my final resting place, and I'm the torment of man (rain)*» [54, с. 10]. Поява близьких за структурою і осмислення світопорядку загадок в різних культурах ілюструє свого роду універсальність текстів на цьому етапі: «*Scarcely*

was the father in this world when the son could be found sitting on the roof (fire, smoke)». Символічними можуть бути як слова, так і цілі фрагменти тексту. Елементи фольклорного світу можуть мати пряму номінацію, можуть бути виражені символами, а можуть бути представлені обома зазначеними способами. Розуміння фольклорного тексту на цьому рівні передбачає вміння співвіднести безліч елементів фольклорного світу з безліччю символів. Такого роду символічне, тобто виражене через символ багатство, текстове відображення явища веселки знаходимо в англійській загадці: «*What reaches across the sky in a million different colors but only appears after rain, what some say is the path to great fortune , though not easily attained, what appears tangible but can not be touched, and not even easily gained (a rainbow)*» [35, с. 88].

Зустрічаються загадки, в яких в тій чи іншій формі постулюються правила поведінки, демонструються ритуали, робляться заборони. Така англійська загадка, яка свідчить про фортецю шлюбних уз: «*Touching one, yet holding two, it is a one link chain binding those who keep words true, till death rent it in twain. What is it?*» (*A wedding ring*).

Широко поширений в загадках прийом метафоризації часто порізному відображає понятійні системи народів, спираючись на різні фрагменти соціального досвіду кожного етносу. З цієї точки зору, яскравим прикладом англійського національного досвіду виступає загадка про бджолу: «*A warrior amongst the flowers, he bears a thrusting sword. He uses it whenever he must defend his golden hoard. What is it?*» (*A bee*). Для носія англійської мови на перший план виступає образ і, отже, метафора бджола – воїн.

При багатьох схожих рисах в умовах життя кожного народу є властиві тільки йому, властиві лише цьому етносу реалії культури, побуту, середи, яким в іншій культурі і, отже, в понятійній системі відповідають повні або часткові лакуни. Такі денотативні реалії природним чином знаходять відображення і в загадках, перш за все у

вигляді мовних позначень специфічних елементів цивілізації, які несуть культурний відбиток. Це так звані етнографічні реалії, що виражаються в мові безеквівалентною або неповно-еквівалентною лексикою. Найбільш яскраво вони ілюструються наступними англійськими загадками, в яких етноспецифічний елемент або згадується в тексті загадки, або загадується і використовується у вигляді відгадки: (1) *What has a head, a tail, it's brown, and has no legs? (A penny)*; (2) *Can you tell what rhymes with moon, and could be written on a page, or on a rock forage on age, this ancient letter tell me soon! (A rune)*; (3) *What has three feet but no legs or arms? (A yard)* [48, с. 94].

Назви одягу, що згадуються в текстах загадок, як і можна було очікувати, демонструють велику національну специфіку і дають уявлення про те, як одягнені або були одягнені (тобто характеризують історичний план) представники тієї чи іншої культури. Звернення до матеріалу кількох типових текстів, таких як: (1) « *He stands beside the road in a purple cap and tattered green cloak. Those who touch him, curse him*» (*a thistle*), (2) «*I come out of the earth, I am sold in the market. He who buys me cuts my tail, takes off my suit of silk, and weeps beside me when I am dead*» (*an onion*), (3) « *High born, my touch is gentle, purest white is my lace; silence is my kingdom, green is the colour of my death. What am I?*» (*Snow*); (4) « *A wee man in a red coat. Staff in my hand, stone in my throat. «What am I? (A cherry)* [24, с. 18], дає можливість побачити характерні для народу предмети одягу. Крім цього, в англійських загадках можна знайти (ймовірно, непряму) вказівку на одяг простих людей (це такі елементи одягу як шапка – *a cap*, плащ – *a cloak*, пальто – *a coat*) і одяг багатших верств населення (костюм з шовку – *a suit of silk*, мереживо – *lace*). У таких загадках превалюють антропоцентричні формули, що цілком природньо в текстах, що спираються в мовному плані на назви одягу, так як одяг неминуче викликає в свідомості образ людини.

Зупинимося на назвах тварин і рослин, що згадуються в загадках, які відображають картину світу. Частина з них пов'язана з рядом стереотипних асоціацій, закріплених в фонових знаннях народу-носія мови і культури, і, таким чином, стають назвами-символами. Так, в англійських загадках згадується чортополох (thistle) – одна з емблем Шотландії, символ стійкості і мужності. Природно-географічне середовище і географічні назви, а також назви об'єктів є яскравими маркерами картини світу. Щодо вживаності географічних назв в текстах загадок, безумовний факт, що в англійських текстах вони поодинокі. Частина подібних назв стає символами, мабуть, можна вважати таким *London Bridge*, загадку про який ми бачимо в наступній загадці: « *As I went over London Bridge, I met my sister Jenny, I broke her neck and drank her blood and left her standing empty (a bottle of gin)*» [55, с. 112].

З проаналізованих прикладів видно, що тексти загадок дають уявлення про рельєф місцевості, тваринний світ, уклад життя (причому в загадках мова йде і про сільський, і про міський спосіб життя), в тому числі в якійсь мірі описуються кулінарні пристрасті, зовнішній вигляд жителів, загадка ілюструє уявлення про бідність / багатство. Якщо звернутися до характеристик ландшафту, то особливо помітно, що в англійських загадках нерідко згадується море, океан і пов'язані з ним образи (кораблі, молюски): (1) «*My first is in ocean but never in sea, my seconds in wasp but never in bee. My third is in glider and also in flight, my whole is a creature that comes out at night (an owl)*; (2) *Many small shellfish, one large shellfish (the moon and stars)*» [55, с. 51].

Часто значна роль в тому, що саме знаходить своє центральне (або, навпаки, периферійне) відображення в прислів'ях на конкретній мові, належить чисто географічним особливостям проживання етносу (цим пояснюється значимість моря в житті англійців) і не меншою мірою фольклорним зв'язкам.

В англійських загадках метафоризація здійснюється в основному за рахунок я-уособлення:» *I have a hundred legs hut can not stand, a long neck but no head; I eat the maid's life. What am I? (A broom)*» [48, с. 12]. Не буде перебільшенням сказати, що загадок з такою структурою і метафорою переважна кількість.

Не менш важливим є і те, що як особливий жанр усної народної творчості загадки відрізняються характерною фонетичною організацією. Г. І. Герц стверджує, що в тексті загадки, поряд зі звичайним звукописом, що є одним з першоелементів художньої форми будь-якого поетичного твору, нерідко зустрічається особливий, властивий тільки цьому жанру, звукопис, який можна назвати «відгадуваним». Часто в загадках використовується звукова підказка, що дозволяє здогадатися про відповідь завдяки римуванню тексту загадки. Іноді фонетично «працює» не ціле слово, а лише якась його частина, що дає все-таки натяк на загадане слово і допомагає розгадати загадку. Цей фонетичний спосіб досить часто використовується в англійських загадках: (1) «*What is the biggest pencil in the world? (Pennsylvania)*», (2) «*What city has no people?*» (*Electricity*). Ще одним варіантом цієї техніки є загадки, в яких використовується мовна гра, а слово, що загадується і відгадка звучать схоже, відрізняючись лише одним звуком, на листі – буквою (тобто гра будується на паронімах), або на омофонах, як ми можемо бачити в наступному прикладі: «*What flowers grow between your nose and your mouth? (Two lips – tulips)*» [7, с. 55].

Аналіз синтаксичних параметрів текстів загадок дає наступну картину. Переважна більшість такого роду текстів будується в формі питальних речень, зустрічаються двоскладні речення різних типів, речення позитивні і негативні (або речення з запереченням), а також окличні речення. Чималу частку становлять неповні (еліптичні) речення, значна кількість загадок побудована на замовчуванні і на опущеннях знаменних слів. Важливим виявляється і такий синтаксичний прийом, як

порушення нейтрального (нормативного) порядку слів, що надає висловам велику експресію і являє собою один із стилістичних прийомів. Інверсія є особливо значущою для англійської мови, так як порядок слів в англійському реченні, як правило, строго закріплений. Інверсія ж надає текстам іноді відтінок розмовності, а в деяких випадках – урочистості, надаючи фразі піднятий характер або ж створюючи відчуття «старовини» загадки.

Аналіз текстів загадок, дає можливість окреслити картину світу, властиву носіям даної мови, виявити найбільш значущі концепти, дізнатися про специфічні риси тієї місцевості, в якій локалізується народ-носій мови, уявити побут і життєвий уклад цих людей, їх світовідчуття і світосприйняття.

ВИСНОВКИ

У нашій роботі було проведено теоретичне і практичне дослідження жанру «загадка», було розглянуто та вивчено особливості англійських загадок й представлених у них фрагментів картини світу. Нами був проведений аналіз варіантів трактування жанру різними фахівцями й обраний найбільш прийнятний варіант визначення: загадка – короткий (що потребує відгадки), і який спирається на алегорію (найчастіше метафору у всіх її проявах) твір про явища природи і предмети, які оточують людину у її праці.

Загадки у тій чи іншій формі притаманні культурам всіх націй. У давнину вони мали культове значення, були пов'язані з повір'ями і обрядами, коли заборонялось називати предмети своїми іменами. Згодом, жанр загадок отримав естетичне і пізнавальне значення: сучасні загадки використовуються, перш за все, як випробування кмітливості та образного мислення.

Загадки конкретні і близькі в народному побуті не тільки з предметів загадування, а й за складом основних образів, предметів уподібнення. Під лінгвістичним образом в рамках цього дослідження правомірно розуміти створене засобами мови двупланове зображення, засноване на вираженні одного предмета через інший. Розгортання образної номінації охоплює всю загадку. Своєрідність об'єктивації образу полягає в тому, що загадка виокремлює лише найбільш характерні риси денотата, що згадується, але не дає його дефініції.

Одним із поставлених завдань для досягнення нашої мети було вивчення різних видів класифікацій та типології загадок. Було виявлено що загадки охоплюють майже всі аспекти основної структури світу, утворюючи коло примітивного людського світобачення: житло, посуд і начиння, знаряддя праці, рослини, тварини і т.д. З'ясовано, що загадки можуть розглядатися з точки зору своєї тематики, з точки зору свого

походження, співвідношення основних своїх компонентів, а також за будовою образу.

До основних функцій загадок відносимо: кодову, пізнавальну, виховну, поетичну, комунікативну, розважальну, ігрову функції(це дає змогу говорити про поліфункціональність загадок).

У ході аналізу зібраного матеріалу було виявлено, що серед усіх тематичних груп в англійській мові найбільш широко представлені загадки про тварин, птахів, рослинах і природні явища, у той час, як інші групи представлені не так широко. Світ в англійській загадці зображується як жива, одухотворена істота, подібна людині і вступає з нею в ігрову комунікацію, що говорить про антропоморфізацію і суб'єктивацію як базові принципи побудови мовної картини світу в англійських загадках.

У ході дослідження встановлено, що англійська загадка, володіючи рядом конститутивних ознак (алегоричність позначення фрагмента реальності, імперативність співвідношення такого позначення з його прямою номінацією, ігровий евристичний характер кодування інформації, імпліцитність) відображає когнітивні і дискурсивні особливості англійської лінгвокультури. Ці особливості виражаються у предметно-тематичному змісті англійської загадки, що охоплює ціннісно-значущі фрагменти національного життя англійського етносу (світ природи, повсякденне життя, побут) у їх взаємозв'язку.

Отже, за допомогою загадок розкривається культурне різноманіття народів. Національна культура є унікальною, абсолютною і самобутньою. По тому, як люди уявляють собі ту чи іншу тварину, можна скласти уявлення про устрій, менталітет і особливості різних народів. Таким чином, англійські загадки грають важливу роль у розкритті світогляду світогляду народів

Загадка як культурно і історично оформлений спосіб мовної комунікації, спосіб колективної орієнтації у дійсності існує в мовній

свідомості англійського етносу протягом усієї її історії. Життєстійкість даного жанру, що увібрав у себе домінанти національного стилю вербальної комунікації, забезпечується спадкоємністю лінгвокультурної традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Е. Г., Кукша И. Л. Роль загадки в языковой картине мира: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-zagadki-v-yazykovoy-kartine-mira-na-materiale-russkogo-i-angliyskogo-yazykov> (дата звернення: 23 жовтня 2020 р).
2. Аникин В. П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор : пособие для учителя. М., 1987. 240 с.
3. Аникин В. П. К мудрости ступенька. О русских песнях, сказках, пословицах, загадках, народном языке : очерки. М., 1988. 176 с.
4. Афанасьев А. Н. Происхождение мифа, метод и средства его изучения: Поэтические воззрения славян на природу. М. : Современный писатель, 1995. С. 5-9.
5. Березовський І. П. Українські народні загадки. Український фольклор : критичні матеріали. Вища школа, 1978. С. 156-167.
6. Буслаев Ф. И. Исторические очерки русской народной словесности. М., 2001. 115 с.
7. Герц Г. Три картины мира. Новые идеи в философии. Теория познания и точные науки. СПб., 1996. С. 65-123.
8. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства : Искусство. М., 1990. 396 с.
9. Измайлов В. А. Сборник английских загадок, пословиц, поговорок : монографія. М., 2008. 265 с.
10. Илларионова Ю. Г. Учите детей отгадывать загадки: Просвещение, 1985. 160 с.
11. Квятковский А. П. Поэтический словарь : Сов. Энцикл. Киев, 1966. С. 3-5.
12. Класифікація загадок: веб-сайт. URL: https://lekt_sia.com/17x37a5.html (дата звернення: 23 жовтня 2020 р).

13. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные : Наука, 1978. 180 с.
14. Левин Ю. И. Семантическая структура загадки: паремиологический сборник : Наука, 1978. С. 283–313.
15. Лукин В. А. Художественный текст. Основы лингвистической теории и элементы анализа. Ось, 1999. 192 с.
16. Морохин В. Н. Малые жанры русского фольклора : Хрестоматия : Учеб. пособ. для филол. спец. вузов. М. : Высш. шк., 1986. 399 с.
17. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика. Минск : ТетраСистемс, 2004. 266 с.
18. Маслова В. А. Лингвокультурология : Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
19. Мельникова Е. А. Меч и лира : Англосаксонское общество в истории и эпосе. М. : Мысль, 1987. 203 с.
20. Мечковская Н. Б. Язык и религия : Пособие для студентов гуманитарных вузов. М. : Агентство «ФАИР», 1998. 352 с.
21. Митрофанова В. В. Русские народные загадки. Киев, 1999. 122 с.
22. Насыбуллина А. В. Современные трансформации русской загадки: автореф. дис. канд. филол. наук. Великий Новгород, 2008. 18 с.
23. Ожегов С. И. Словарь русского языка / гл. ред. С. П. Обнорский. М. : Гос. изд. иностр. и нац. словарей, 1949. 968 с.
24. Переклад загадок : веб-сайт. URL: <https://ronl.org/referaty/inostrannyu-yazyk/783487> (дата звернення: 21 жовтня 2020 р).
25. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремиологии. М. : Наука, 1988. 236 с.

26. Круглов Ю. Г. Русские народные загадки, пословицы, поговорки. Москва, 1999. 8 с.
27. Рыбникова М. А. Наш сборник. Предисловие к собранию загадок. Загадки : Ленгорлит, 1932. С. 5-10.
28. Садовников Д. Н. Предисловие Д. Садовникова к изданию 1876 года. Загадки русского народа. М. : МГУ, 1979. С. 4-9.
29. Седакова И. А., Толстая С. М. Загадка в славянском фольклоре. Славянские древности : этнолингвистический словарь. М., 1999. С. 233-237.
30. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира. М. : Наука, 1988. 215 с.
31. Соколов Ю. М. Русский фольклор. Гос. учеб. педагог. изд. М., 1981. 557 с.
32. Сперанский М. Н. Русская устная словесность. Ч. I. Введение в историю русской словесности. Устная поэзия повествовательного характера. М. : Сабашниковы, 1997. 474 с.
33. Старкова Д. А. Реализация управленческих методических учений : монография. М., 2005. 218 с.
34. Тарланов З. К. Язык. Этнос. Время: очерки по рус. и общ. языкознанию. Петрозаводск, 1993. 222 с.
35. Типы загадок на английском. URL: <http://www.lingvaflavor.com/angliyskie-zagadki/> (дата звернення: 21 жовтня 2020р).
36. Титова Н. Г. История и изучение народных загадок в отечественном и зарубежном языкознании. Современная філологія : материалы междунар. заоч. науч. конф. Уфа, 2011. С. 197-203.
37. Топорова Т. В. О древнеисландских космологических загадках как феномене языка и культуры. М. : ИМЛИ РАН, 2002. 235 с.

38. Уфимцева А. А. Лексическое значение: Принцип семиологического описания лексики. М. : Эдиториал УРСС, 2002. 240 с.
39. Франко І. Я. Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних. Київ : Наукова думка, 1980. С. 335-343.
40. Французова К. Лінгвоконцепт КОРПОРАТИВНІСТЬ-КОРПОРАЦІЯ: перекладознавчий аспект // Науковий вісник Херсонського державного університету. Лінгвістика : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2011. Вип. 14. 318–321 с.
41. Французова К. С. Корпоративний лексикон як об'єкт перекладу (на матеріалі корпоративних бізнес-тренінгів, слоганів і презентацій). Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Херсонський державний університет. Херсон, 2011. 20 с.
42. Хайдеггер М. Время картины мира. Время и бытие: Статьи и выступления. М., 1993. С. 41-63.
43. Хейнонен Е. 167 загадок для тех, кто хочет знать английский лучше. М. : Эксмо, 2015. 320 с.
44. Цивьян Т. В. Модель мира и ее лингвистические основы. М. : КомКнига, 2006. 280 с.
45. Шнабська Т. Г. Поняття мовної картини світу // Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020. С. 245-247.
46. Abrahams R. D., Dundes A. Riddles. Folklore Folklife / ed. Richard M. Dorson. Chicago, IL : University of Chicago Press, 1972. P. 129-143.
47. Alexander M. The Earliest English Poems. Harmondsworth : Penguin, 1991. 198 p.
48. English riddles. URL: <https://riotousriddles.com/riddle-book/answer-these-riddles/> (last accessed: 23.10.2020).
49. Frantsuzova K. Translation peculiarities of corporative lexicon. Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому

простори: матеріали I-ої Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28–29 квітня 2020 р.) / за заг. ред. Т. І. Домброван. Одеса, 2020. С. 189–191.

50. Kennedy K. Ch.W. The Earliest English Poetry. 2001. 224 p.
51. Kennedy K. Ch.W. The Earliest English Poetry. New York : Oxford University Press, 1943. 375 p.
52. Neville J. Representations of the Natural World in Old English Poetry, Cambridge : CUP, 1999. 224 p.
53. Riddle Solution Answer Database. URL: <https://riddle.solutions/> (last accessed: 23.10.2020).
54. Riddle-Poems, and How to Make Them. URL: <http://www.catb.org/~esr/riddle-poems.html> (last accessed: 23.10.2020).
55. Riddles about nature. URL: <https://teachershelp.ru/riddles-about-nature/> (last accessed: 23.10.2020).
56. Taylor A. English riddles from oral tradition. Berkley : Los Angeles, 1981. 959 p.
57. The Exeter Book Riddles / translated and introduced by Kevin Crossley-Holland. Penguin Publishing Group, 1993. 144 p.